

Vėžininkystė Suomijoje

Suomija yra vandeninga šalis. Joje gausu ežerų, upių ir pelkių. Suomijoje telkšo daugiausia ežerų Europos Sąjungoje – apie 188 tūkst. (palyginimui Lietuvoje – tik apie 3 tūkst.). 3 ežerai (Saima, Inaris, Peijenė) didesni nei 1000 km², 309 ežerai didesni nei 10 km², 56 000 ežerų didesni nei 1 ha; 187 888 ežerai didesni nei 5 arai. Dauguma ežerų negilūs – 5-20 m. Ežerai užima apie 8 % viso krašto ploto. Suomijos pietryčiuose, netoli Baltijos jūros, yra nuostabi vieta – Suomijos ežerynas. Trečdalyje paviršiaus ploto ten tyvuliuoja ežerai, nors yra vietų, kur vandens daugiau nei sausumos. Tokio ežeringo kraštovaizdžio, kaip šis, matyt, nėra visoje planetoje. Plačius ežerus keičia siauri, dažnas daugiau nei 100 km ilgio, sujungti gausiomis protakomis

Didžiausios šalies upės yra Kemijokis, Tana, Yjokis, Ounasjokis, Kitinenas, Oulujokis, Simojokis. Dauguma Suomijos upių teka į Botnijos įlanką. Jos labai vingiuotos, kai kur siauros. Daugelis jų tinka hidroelektrinėms statyti. Upių vingiuotumas trukdo plukdyti mišką, todėl vandens lygiui pakelti įrengta daug užtvankų su pralaidomis.

Suomijos klimatui būdingos šaltos žiemos ir šiltos vasaros. Vidutinė metinė temperatūra Helsinkyje yra 5,3 °C (Vilniuje – apie 6°C) . Aukščiausia dienos temperatūra pietinėje Suomijoje kartais pakyla iki 30 °C. Taigi, nors šalis yra šiaurėje, jos klimatinės sąlygos dar yra tinkamos vėžiams gyventi.

Pačiažnyplis arba upinis vėžys *Astacus astacus* – pagrindinė Suomijos vandenyse gyvenanti vėžių rūšis. Jis minimas jau nuo XVI amžiaus. Po truputį jų populiacija plito į šiaurę. Dabar tie gyvūnai įveisti ir Šiaurės Suomijoje, net šiauriau poliarinio rato. Lepajarvio ežeras ir Njurgolahti upė laikomas pačiu šiauriausiu plačiažnyplių vėžių išplitimo tašku (68° ir 45° šiaurės platumos).

Suomijoje aptinkamas ir siauražnyplis vėžys *Astacus leptodactylus* bei žymėtasis vėžys *Pacifastacus leniusculus*, kuris yra dirbtinai įveistas. Siauražnyplis vėžys gyvena keliuose rytiniuose šalies rajonuose, jų populiacija negausi. Žymėtasis introdukuotas 1967 m., jis įleistas į beveik 300 vandens telkinių. 1996 m. išleista 227000 vnt. šių vėžių jauniklių. Kermajarvio ežeras (66° šiaurės platumos) – šiauriausias šios rūšies paplitimo taškas pasaulyje.

Šiaurės ir Baltijos šalių regionas praeityje garsėjo plačiažnyplių vėžių laimikiais - po 2000 t. per metus, šiuo metu vėžių laimikiai sumažėjo dešimteriopai – iki 200 tonų per metus. Suomijoje vėžių laimikiai pastaraisiais dešimtmečiais svyruoja – 1,5 – 4,8 mln. vnt. ribose, tarp kurių 2 -3 proc. sudaro žymėtieji vėžiai iš 15 -20 ežerų. Pernai sugauta apie 1,5 mln. vėžių. Profesionalių vėžiautojų skaičius (jų buvo apie 1000) mažėja ir priešingai, auga vėžiautojų mėgėjų skaičius. Pastarųjų dabar yra apie 100 tūkstančių. Suomijoje jau 1997 metais buvo 147 vėžininkystės ūkiai, dalis jų specializuojasi veisti žymėtuosius vėžius. Dauguma vėžiavimo plotų yra privatūs, kur savininkai gali patys reguliuoti gaudymą, pasitvirtindami savas vėžiavimo taisykles. Suomijoje vėžiauti gali kiekvienas. Tačiau visi vėžiautojai privalo įsigyti licenziją, kainuojančią apie 30 dolerių, taip pat konkretaus vandens telkinio valdytojo leidimą. Būtina turėti specialią liniuotę, nes mažesnius kaip 10 cm vėžius reikia paleisti atgal į telkinį. Yra ir kitų apribojimų. Pvz., negalima perkelti vėžių iš vieno telkinio į kitą, privaloma dezinfekuoti gaudykles. Šios priemonės taikomos siekiant išvengti susirgimų plitimo, nes prieš kelis metus vėžių maras nusiaubė populiacijas.

Prieš prasidedant vėžiavimo sezonui, Suomijos laikraščiuose pasirodo publikacijos, pašvęstos tam įvykiui, spausdinama gausybė vėžių paruošimo receptų. Suomia vėžius paprastai verda krapų sultinyje. Galima vėžių įsigyti ir parduotuvėse, kur jie supakuoti specialiuose plastmasiniuose kibirėliuose, taip pat restoranuose (bet tik nuo liepos 20 iki rugpjūčio 30d.). Tokių vėžių kaina gana didelė (rusų turistai nurodo, jog jie moka 150 eurų už 80 plačiažnyplių vėžių). Tačiau didelė kaina nesustabdo suomių gurmanų, kuriems svarbus pats procesas – valgyti vėžius (pageidautina - suomiškus, o ne atvežtus iš pietinių šalių) su baltai raudonomis servetėlėmis, specialiomis prijuostėlėmis, užsigeriant geru alumi ar degtine (šio renginio etiketas gana griežtas). Suomiu manymu, geresnio derinio kaip alus ar degtinė su vėžiais paprasčiausiai nėra.

Vėžiavimo ir vėžių valgymo tradicijas turi ir daugelis Europos šalių, kurių teritorijoje gausu ežerų ir upių. Ypač išpuoselėtomis ir iki šiol gyvomis vėžių valgymo tradicijomis išsiskiria Suomija. Anksčiau liaudyje buvo priimta manyti, jog patys savaime vėžiai yra nevertingi, be to, įsivaizduota, jog jie naikina žuvis bei jų ikrus ir net gadina žvejybos įrankius. Vėžius gaudydavo tik privilegijuotoms klasėms ir nedideliais kiekiais. Bet staigiai padidėjus vėžių paklausai Europoje jų prestižas pakilo ir Suomijoje, pirmiausia dėl jų gaudymo ekonominės naudos. PVZ., 1900 m. iš

Suomijos eksportuota 15,5 mln. vėžių (iš 20 mln. sugautų). Šalis tapo stambiausia vėžių eksportuotoja. Kito ir gyventojų įpročiai. Nuo XIX amžiaus pabaigos ten jau rengiamos didžiulės vėžių gaudymo ir valgymo šventės po atviru dangumi.

Suomijoje vėžiavimo sezonas prasideda nuo liepos 20 d. ir tęsiasi iki spalio pabaigos. Praktiškai sezonas trumpesnis – iki rugsėjo vidurio, nes kuo toliau, tuo laimikiai mažesni, be to, blogėja vėžių mėsos skoninės savybės, tvirtėja šarvas. Vėžiavimas - tai toks įvykis, jog net emigrantai tam metui planuoja atvažiavimą į tėvynę, kad galėtų dalyvauti tokiuose piknikuose ir šį renginį atšvęsti su giminėmis ir draugais. Apie artėjantį sezoną pradeda kalbėti nuo balandžio mėnesio, o apie praėjusį prisimena iki vasario. Sezono metu restoranai ir suomių namai papuošiami girliandomis iš vėžių, o patį vėžių sezoną galima lyginti su brazilų karnavalais ar vokiečių alaus šventėmis (tiesa, dalyvių temperamentas šiek tiek šaltesnis). Vėžys - tai suomių virtuvės karalius. Savų išteklių nebeužtenka, tenka importuoti iš užsienio (nežiūrint į niekinantį suomių požiūrį į atvežtinius vėžius). Pvz., 1977 m. importuota 1,7 mln. žnypliuočių.

Pagrindinis Suomijoje naudojamas vėžių išteklių valdymo būdas – vėžių veisimas. Šioje srityje suomia įgijo didelę patirtį. Šioje šalyje iš ES lėšų yra įkurtas Vėžininkystės inovacijų centras (http://www.raputieto.net/raputietokeskus_eng.htm). Vėžiai veisiami ir auginami šimtuose vėžininkystės ūkių. Suomija pasiekia didžiausią plačiažnyplių vėžių produktyvumą, kuris būna 40 - 50 kg/ha per metus (Vestmanas, 1998).

Suomių patirtį perima ir Lietuvos mokslininkai bei žuvininkai. 2001 m. Suomijos švedų ūkininkų sąjunga, vykdydama Europos sąjungos projektą didinti Baltijos šalių ir Suomijos ūkininkų pajamas, Lietuvos žuvininkystės specialistams surengė kelionę į Suomijos vėžių tyrimo stotį, vėžių fermas. Mūsų krašto specialistai ir mokslininkai aplankė Suomijos žuvininkystės ir aplinkos institutą Pargase, kur jie buvo supažindinti su vykdomais mokslinių tyrimų projektais ir specialistų ruošimu. Apžiūrėtos instituto laboratorijos, vėžių veisimui ir jaunikių auginimui skirtomis automatizuotomis

sistemomis. Buvo aplankyta ir žuvų ir vėžių perdirbimo įmonė, dirbanti pagal Europos Sąjungos standartus.

Kelionės metu susipažinta su Okiluoto atominėje elektrinėje pastatyta vėžių tyrimo stotimi. Šiuolaikiškai įrengtuose baseinuose auginami vėžių jaunikliai patenkino didumą šalies reikmių. Kitoje – Evos vėžių tyrimo stotyje, kuriai tais metais sukako 110 metų (!), Lietuvos žuvininkystės specialistai išklausė paskaitas apie vėžių tyrimus, mokslinius projektus. Taip pat buvo demonstruojamos vėžių veislynuose taikomos technologijos ir eksperimentinių tyrimų įranga.

Šitos išvykos nepraėjo veltui, kaip kad dažnai būna. Mūsų šalyje Simno žuvivaisos įmonėje bei Ignalinos žuvivaisos įmonėje buvo įdiegtos suomių išstobulintos technologijos bei įsigytos reikiamos priemonės vėžiams veisti, įgalinusios per praėjusius metus dešimtimis tūkstančių jauniklių praturtinti krašto upes ir ežerus.

Užsakovas KB „Tarpautinis akvakultūros centras“ Medžiagos ruošėjas IĮ“ Maltupis“